

УДК 81'373:636

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФАХОВОЇ МОВИ ТВАРИННИЦТВА

Зуенко Н.О.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Досліджено теоретичні питання особливостей перекладу фахової мови тваринництва. Доведено, що особливість фахової мови галузі тваринництва полягає в наявності спеціального, орієнтованого на потреби даного фаху набору лексичних одиниць. Виокремлено специфіку фахових текстів галузі тваринництва. Розглянуто фахові тексти, що розрізняються на текстовому й термінологічному рівнях. Наведено рекомендації перекладу, які стосуються термінологічних аспектів перекладу.

Ключові слова: фахова мова, особливість, мова для спеціальних цілей, підмова, субмова, переклад.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток науки і техніки сформував у студентів позитивну мотивацію до вивчення іноземних мов, тобто студенти немовних вищих навчальних закладів прагнуть практично оволодіти іноземною мовою, як засобом одержання спеціальної інформації з фахового предмету і як засобом спілкування у професійно-ділових ситуаціях. Не зважаючи на відносно тривалі дослідження, пов'язані з термінологічною лексикою, останнім часом спостерігається зростання уваги до проблеми вивчення фахових мов. Функціонування фахової мови забезпечує термінологія. Розвиток науки та техніки, виникнення нових галузей знань завжди супроводжується стрімкою появою нових термінів, тому термінологія – одна з найрухливіших сфер мови, що швидко змінюється. Поширення термінів за межами наукової сфери, в тому числі і в перекладацькій, перетворилося на їх своєрідну характерну ознаку нашого часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливостями перекладу та сутністю фахової комунікації займалися такі вчені, як Т. Бунгартен, Л. Дрозд, Д. Ейов, Г.-Р. Флук, В. Гладров, В. фон Ган, Л. Гоффманн, Т. Рьольке, Т. Тіннефельд й ін. та українські мовознавці Н.В. Артикуц, Б.Ю. Городецький, В.І. Карабан, Т.Р. Кияк, О.І. Чердиченко та ін. Досліджувалась фахова мова тваринництва С.А. Вискушенка, І.В. Котеленець, та ін. Сутність фахової мови розглядали Н.В. Артикуц, Т. Бунгартена, В. фон Гана, Л. Гоффманна, В. Гладрова, Л. Дрозда, В.І. Карабана, Т.Р. Кияка, Т. Рьольке, Г.-Р. Флука, О.І. Чердиченка та ін.,

щодо термінології як основної ознаки фахової мови, положення про зіставлюваність фахових мов О.А. Шаблій, Д. Ейова, Т. Тіннефельда.

Мега статті полягає у дослідженні фахової мови, вивченні та узагальненні проблем розвитку фахової мови (її ознак, функцій, типів), включаючи і фахову мову тваринництва.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасній лінгвістиці існує декілька рівнозначних термінів для поняття «фахова мова» – «мова для спеціальних цілей», «підмова», «субмова» та ін. У британській та американській лінгвістиці використовують термін «language for special purposes» (LFP) для позначення фахово-маркованої лексики. Німецький лінгвіст Лотар Хоффман використовує термін «фахова мова». Оскільки поняття «фахова мова» від «Fachsprache» є найбільш опрацьованим у німецькій лінгвістиці. Лотар Хоффман визначає фахову мову як «сукупність всіх мовних засобів, які використовуються в спеціально окресленій комунікативній сфері з метою досягнення розуміння між всіма фахівцями певної галузі [11; 53].

Під сукупністю мовних засобів Л. Хоффман розуміє не тільки фонетичні, морфологічні і лексичні елементи та правила синтаксису, але і їх функціональну взаємодію при будь-яких можливих у цій області актах комунікації. Всі мовні засоби він розділив на три класи:

- мовні засоби, які наявні у всіх субмовах;
- мовні засоби, які наявні у всіх фахових мовах;
- мовні засоби, які наявні тільки в одній фаховій мові [11, с. 53-54].

Термінологічна лексика, кількість якої постійно зростає, посідає важливе місце у словниковому складі мови. До цієї групи лексики належать усі слова, які об'єднуються в мові під загальною назвою «терміни». Терміном називається спеціальне слово або словосполучення, яке вживається для точного вираження поняття з певної галузі знання – науки, техніки, суспільно-політичного життя, мистецтва, економіки тощо. При відборі термінів до фахової мови тваринництва необхідно включати ті значення слова, які виражають поняття даної галузі. Слід зазначити, що лексику фахового тексту можна поділити за видами:

- терміни певної галузі або інтергалузеві терміни;
- міжгалузеві терміни (термінологічні одиниці суміжних наук);
- напівтерміни, до яких можна віднести номенклатури;
- професійні жаргонізми, які не претендують на точність та однозначність [5, с. 5].

Виклад основного матеріалу. Об'єктом дослідження фахових мов є особливості мови певної галузі науки, у даному випадку галузі тваринництва. При цьому, фахова мова до певної міри протиставляється загальноживаній мові, хоча словниковий запас першої бере початок саме з другої. Але саме проблеми, пов'язані зі специфічною лексикою фахових мов, породили необхідність виділення окремої науки – термінознавства. У той час, як наука про фахові мови має на меті дослідження власне мови певної сфери науки й техніки, предметом дослідження термінознавства є не мова як така, а саме термін як єдність поняття і назви. Таким чином, термінознавство включає і понятійну сферу певної фахової галузі, зокрема галузі тваринництва.

Спершу вивчення та дослідження фахових мов стосувалося виключно професійної лексики. Лише недавно воно виокремилася у власну гілку лінгвістики, хоча залишається дуже тісно пов'язан із термінознавством. Фаховою мовою можна назвати сукупність усіх мовних засобів, які застосовуються у професійно замкнутій сфері комунікації, з метою забезпечення порозуміння між людьми, які працюють у цій сфері [1, с. 137]. До цієї дефініції варто додати ще й той факт, що функціонування даної мови забезпечується виятково чітко встановленою термінологією.

Особливість фахової мови галузі тваринництва полягає в наявності спеціального, орієнтованого на потреби даного фаху набору лексичних одиниць, які мають, все-таки, плавні та гнучкі зв'язки із загальноживаною лексикою, яка теж присутня у фаховій мові. З іншого боку, остання відрізняється своєю специфічною частиною вживання певних граматичних, синтаксичних, стилістичних засобів.

Як вже зазначалося, всю лексику фахового тексту у галузі тваринництва можна поділити на чотири види [8, с. 256]:

- 1) терміни, у яких є власна дефініція;
- 2) загальнонаукові термінологічні одиниці (а також терміни суміжних наук), наприклад, поширені терміни філософії, політології, математики, філології тощо;

- 3) напівтерміни або професіоналізми, до яких можна віднести й номенклатури, щоправда, професіоналізми, як правило, можуть тлумачитися, на противагу номенклатурним одиницям;

- 4) професійні жаргонізми, які не претендують на точність та однозначність, мають великий рівень образності та емотивно забарвлене значення.

Динаміка фахової мови тваринництва досить часто віддаляє її від вихідної бази загальнолітературної мови та може призвести до виникнення непорозумін між фахівцем та нефактивцем, створює штучну атмосферу елітарності.

Фахові тексти у галузі тваринництва мають свою специфіку побудови. Її формують, наприклад, такі ознаки [4, с. 52]:

- 1) дієслово втрачає своє часове співвідношення і вживається здебільшого в теперішньому часі;
- 2) дієслово найчастіше вживається у пасивній формі;
- 3) дієслово як вид слова відіграє відносно меншу роль;
- 4) іменник відіграє важливу роль;
- 5) однина вживається частіше, ніж множина;
- 6) прикметник вживається відносно часто.

Окремі фахові мови користуються специфічними мовними засобами, які, у свою чергу, можуть мати місце в інших фахових мовах. Кілька субмов можуть формувати більші класи з їх спільними ознаками. Так, серед фахових мов можна розрізнити мови соціальних наук і мови технічних галузей, які мають не лише специфічні терміносистеми, але й різну організацію тексту, мовну структуру. У цьому зв'язку можна запропонувати ієрархічну систему фахових устоїв та їх класів у межах загальнонаціональної мови.

За рівнем абстрактності фахові мови можна умовно поділити на кілька видів [2, с. 41]:

- 1) найвищий ступінь абстрактності (базові теоретичні науки, які використовують штучні символи, формули);
- 2) дуже високий ступінь абстрактності (експериментальні науки – комунікація між науковцями);
- 3) високий ступінь абстрактності (мови з дуже великою долею фахової термінології та чітко обумовленим синтаксисом – прикладні науки);
- 4) низький ступінь абстрактності (мови з досить значною часткою фахової термінології та відносно незв'язаним синтаксисом – сфера матеріального виробництва);
- 5) дуже низький рівень абстрактності (мови з незначною кількістю фахових термінів і незв'язаним синтаксисом (сфера споживання, торгівля).

До точних наук із високим ступенем абстрактності слід віднести природничі й технічні науки, оскільки вони зосереджені на універсальних законах, на емпірично доведених засадах, соціальні ж науки, навпаки, мають герменевтичне спрямування, оскільки їх метою є інтерпретація людського буття. У технічних дисциплінах особливості та ознаки відповідного предмету мають бути описані бездоганно, їх мови конкретні феномени, які можна відчутти чи виміряти. Мовам соціальних наук належить описова функція, суть понять встановлюється інтерпретативно.

Лінгвісти нараховують сьогодні близько трьохсот фахових мов, їх безоглядне застосування слід обмежувати рамками вузької спеціальності, оскільки їх повне запровадження у сфері спілкування призводить до т. зв. «комунікативних бар'єрів», викликає непорозуміння й може спекулятивно використовуватися з метою повної зверхності, елітарності [9, с. 219].

Таким чином, фахові тексти розрізняються на текстовому й термінологічному рівнях. Наочним прикладом може бути зіставлення юридичних, економічних та текстів тваринництва. В юридичних текстах постає питання: чи інституції, реалії у вихідній мові та мові перекладу можна порівнювати і якою мірою (наприклад, міжмовні омоніми на кшталт «*pension*» та пенсія, які мають різні значення, і подібних прикладів юриспруденція знає чимало)? В економічних текстах спостерігається певне міжнародне «вирівнювання термінології», що є, насамперед результатом впливу американської економіки, хоча й у цій галузі має місце місце супротив окремих поширених мов, які намагаються запроваджувати власні термінологічні одиниці (наприклад, замість англійського «*реконверсія*» в німецькій мові вживається «*Umstellung*») [3]. Зовсім інша ситуація з текстами галузі тваринництва. Тут на чільному місці проступає вимога міжнародної стандартизації.

Подібні особливості фахових текстів, повинні неодмінно враховуватися в перекладацькій діяльності й особливо в прикладних аспектах термінознавства, термінографії, стандартизації професійної лексики.

Мовознавці переконані в тому, що переклад фахових текстів, особливо, текстів у галузі тваринництва, так само трудомісткий, як і художній. До того ж, поверхнева уява про те, що в процесі науково-технічного перекладу досить лише субституції професійної термінології із застосуванням граматичного мінімуму є цілком хибною [7, с. 81].

Як доводить практика, фахівець зі знанням мов, наприклад, український фізик з глибокими знаннями німецької мови, спроможний зробити більш професійний переклад, аніж германіст без додаткових знань з фізики. Проте, такий ідеальний випадок (отримання подвійної освіти), як правило, рідкісний і тому з практичних та економічних міркувань на перший план виступає знання іноземної мови.

Наведемо кілька традиційних рекомендацій перекладу, які стосуються термінологічних аспектів перекладу [10, с. 55]:

1) в перекладі повинні використовуватися терміни, затвержені відповідними державними стандартами;

2) переклад повинен враховувати, до якої області науки й техніки відноситься термін, що перекладається, особливо іноземний;

3) якщо в тексті оригіналу трапляється термін, не зафіксований у науково-технічних словниках, то перекладач має сам підібрати перекладний еквівалент, використовуючи довідкову літературу, або ж проконсультуватися у спеціаліста; в крайньому випадку, термін можна перекласти описовим шляхом;

4) у тексті перекладу потрібно уникати синонімічного використання термінологічних одиниць, всі терміни, скорочення, символи мають бути уніфіковані;

5) якщо в тексті оригіналу знайдена смислова помилка, пов'язана з написанням терміну, перекладач зобов'язаний дати відповідний до оригіналу переклад, а в зносі вказати на помилку й навести правильний варіант;

6) чужі для мови перекладу терміни повинні залишатися в перекладі й записуватися в дужках;

7) назви латинською мовою не перекладаються і залишаються в первісному вигляді;

8) не допускається довільне скорочення термінів;

9) номенклатури залишаються в оригіналі;

10) одиниці фізичних величин, спеціальні знаки мають відповідати технічним стандартам.

Особливої уваги при перекладі заслуговують питання термінологічної орфографії. Не варто забувати, що більшість термінів на сьогодні зберігають двоякий вид написання (наприклад, «*авто*» й «*ауто*», «*нейрон*» і «*невро*»). Перекладачеві слід враховувати ступінь використовуваності того чи іншого варіанту в конкретній терміносфері на даному етапі, що повинно бути зафіксовано найновішими словниками [6, с. 36].

Висновки і пропозиції. Таким чином, виокремлені та охарактеризовані труднощі та особливості фахових мов, а особливо мови галузі тваринництва, свідчать про особливу відповідальність, необхідність компетенції лінгвістів і перекладачів у цій, безумовно важливій царині реалізації людського інтелекту.

Список літератури:

1. Ахманова Т. И. Теория и практика английской научной речи / Т. И. Ахманова. – М., 2001. – 240 с. – (Изд-во Москов. ун-та).
2. Борисова Л. И. Пособия по научно-техническому переводу (методологический обзор). – Москва, МПУ, 2002. – 240 с.
3. Володина М. Н. Интернациональное и национальное в процессе терминологической номинации / М. Н. Володина. – Москва, 2003. – 312 с. – (Изд-во МГУ).
4. Гринев С. В. Исторический систематизированный словарь терминов терминоведения / С. В. Гринев. – Москва, 2001. – 380 с.
5. Кияк Т. Р. Фахові мови та проблеми термінознавства // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2007. – № 27. – С. 203-208.
6. Климов Б. Н. Ремесло технического переводчика. Об английском языке, переводе и переводчиках научно-технической литературы / Б. Н. Климов. – Москва, 2003. – 288 с. – («Р. Ватена»).
7. Комарова З. И. Семантическая структура специального слова и ее лексикографическое описание / З. И. Комарова. – Свердловск, 2001. – 278 с.
8. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов / І. В. Корунець. – Вінниця, 2002. – 460 с. – (Нова книга).

9. Мацюк З. Українська мова професійного спілкування: Навчальний посібник / Зоряна Мацюк, Ніна Станкевич. – Київ, 2005. – 351 с. – (Каравела).
10. Панько Т. І. Українське термінознавство / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів, 2004. – 216 с. – (Світ).
11. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache: Eine Einfuhrung. – Tubungen: Gunter Naer, 1985. – S. 53.

Зуенко Н.А.

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ЯЗЫКА ЖИВОТНОВОДСТВА

Аннотация

Исследованы теоретические вопросы особенностей перевода профессионального языка животноводства. Доказано, что особенность профессионального языка отрасли животноводства заключается в наличии специального, ориентированного на нужды данной специальности набора лексических единиц. Выделена специфика профессиональных текстов животноводства. Рассмотрены профессиональные тексты, что различают на текстовом и терминологических уровнях. Наведены рекомендации перевода, которые касаются терминологических аспектов.

Ключевые слова: профессиональная речь, особенность, язык для специальных целей, под язык, перевод.

Zuenko N.A.

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

PECULIARITIES OF TRANSLATION OF PROFESSIONAL LANGUAGE OF ANIMAL FARMING

Summary

The theoretical aspects of the peculiarities of the translation of the professional language of animal husbandry are investigated. It is proved that the singularity of the professional language of the livestock sector is the availability of a special set of lexical units oriented to the needs of this specialty. Specificity of professional livestock texts is highlighted. We consider professional texts that are distinguished on the textual and terminological levels. The revision of the translation, which deals with terminological aspects, was initiated.

Keywords: professional speech, feature, language for special purposes, language, translation.